

The EMPIR initiative is co-funded by the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme and the EMPIR Participating States

IZVORI NESIGURNOSTI PRI KLASIFIKACIJI RADONSKIH ZONA

Igor ČELIKOVIĆ, Gordana PANTELIĆ, Miloš ŽIVANOVIĆ, Ivana VUKANAC, Jelena KRNETA NIKOLIĆ

„Vinča“ Institut za nuklearne nauke, Univerzitet u Beogradu

XXX simpozijum DZZSCG, Divčibare, 2-4 Oktobar, 2019

Uvod: Radonske prioritetne oblasti

EU BSS - Council Directive 2013/59/Euratom

- član 45 – radon na radnim mestima
- član 74 – radon u zatvorenim prostorijama
- **član 103 – akcioni plan za radon**
- Aneks XVIII: uputstvo za sprovođenje Rn akcionog plana

RPA- Radonske prioritetne oblasti (Radon priority areas)

- oblasti u kojima se očekuje da koncentracija radona u značajnom broju objekata prevaziđa relevantni nacionalni referentni nivo
- oblasti u kojima je potrebno sa prioritetom sprovoditi aktivnosti prevencije kao i remedijacije objekata sa visokom koncentracijom radona

Greška pogrešne klasifikacije

- Razgraničenje RPA obavezujuće za sve članice
- Nejasna definicija RPA unutar BSS
  - Vrlo osetljivo pitanje
  - Ostavljeno drzavama da definisu RPA
    - GR, ES, FI, DE: $\text{prob}(C>300)>10\%$
    - BE, LU: $\text{prob}(C>300)<1\%$; 1-5%; $>5\%$
    - UK $\text{prob}(C>200)>1\%$
    - CZ, NO: cela zemlja

- Obavezuje merenje na radnim i javnim mestima
- Saniranje objekata
- Utiče na stakeholder-e

Cilj:

- Odrediti izvore nesigurnosti pri klasifikaciji Rn zona

Greška pogrešne klasifikacije

- **Greška „I vrste“:**

- prepostavlja se da određena regija pripada RPA, dok ona ustvari ne pripada RPA.

- **Greška „II vrste“:**

- određena regija se klasificuje kao regija nižeg „radonskog prioriteta“ dok ona pripada višoj klasi

Greška „II vrste“ bi trebalo biti što je moguće niža

- **4 vrste izvora greške klasifikacije**

- Nesigurnost pojedinačnog merenja:
  - direktnog merenja radona u zatvorenim prostorijama
  - Korišćenjem proksi varijabli (npr. ^{226}Ra u zemlji, GRP...)
- Nesigurnost prostorne raspodele radona na osnovu koje se određuje nivo „prioriteta“ neke oblasti
- Nesigurnost modela kojim se direktno izmerene ili procenjene koncentracije radona ekstrapoliraju na ceo region

Koncentracija radona u zatvorenim prostorijama

$$\frac{\partial C}{\partial t} = u_s + \frac{e_B S_B}{V} - (\lambda + \lambda_V)C + \lambda_V C_{van}$$

$$C(t) = \frac{u_s + \frac{e_B S_B}{V} + \lambda_V C_{van}}{(\lambda + \lambda_V)} \left(1 - e^{-(\lambda + \lambda_V)t}\right)$$

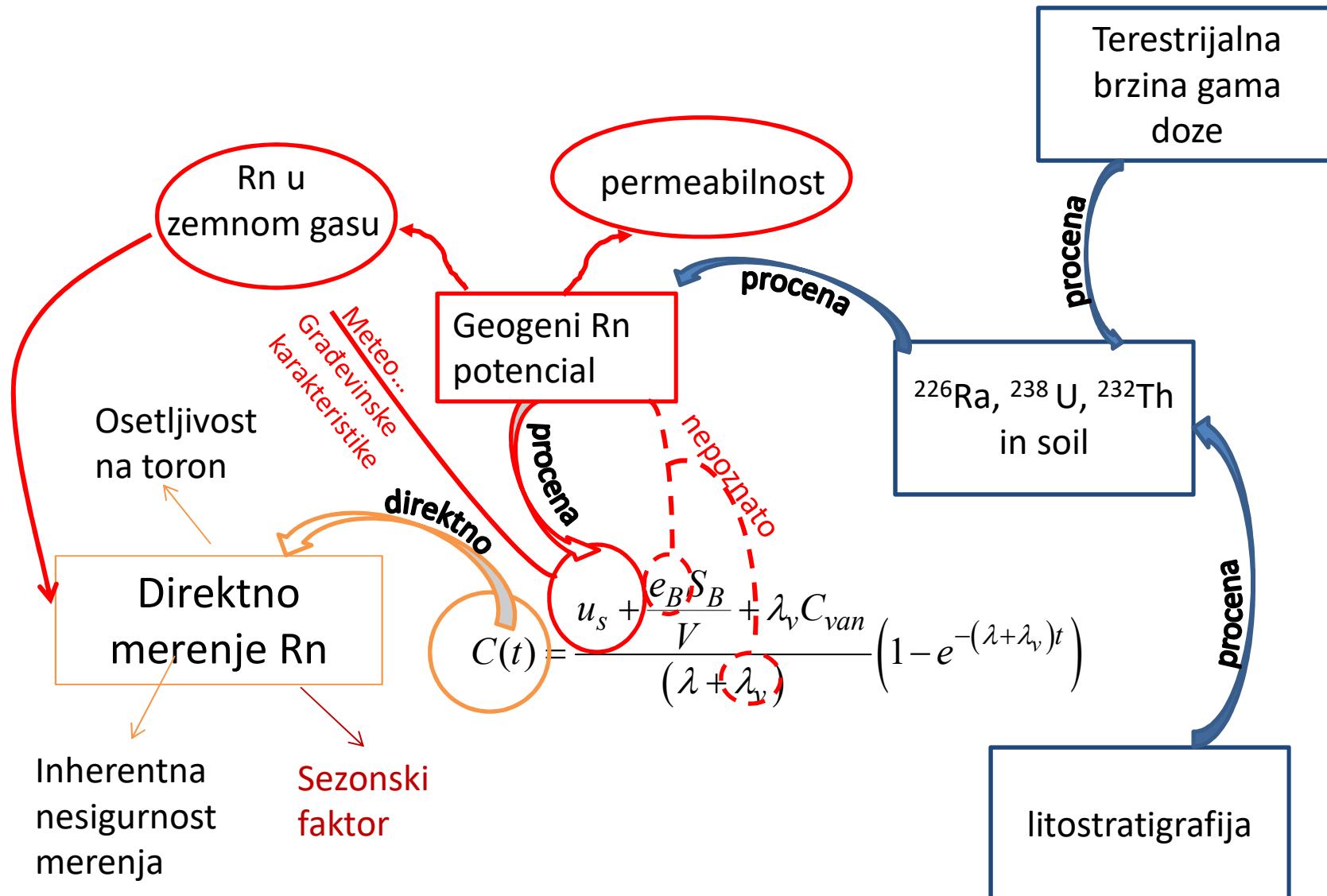
Gr. mat

zemlja

outdoor

Što se indirektnije meri ili procenjuje koncentracija radona u zatvorenoj prostoriji to će biti veća nesigurnost koncentracije radona, (nesigurnost klasifikacije RPA)

Nesigurnost pojedinačnog merenja

Merna nesigurnost radonskih detektora

- Aktivni uređaji: ~ 10% (WHO, Rn handbook, 2009)
- Ugljeni kanistri:
  - 10-35% (WHO, Rn handbook, 2009)
  - 25-35% (Zhukowsky et al., 2010.)
  - typical 10-35%, goes up to 70% (Zivanovic, 2016)
- SSNTD:
  - 10-25% (WHO)
  - up to 30-40% (Zhukowsky et al., 2010.)
  - Svojstveni izvori grešaka SSNTD:
    - Greška kalibracije,
    - Poisson-ova greška...

Merna nesigurnost: osetljivost na toron

- Kfk(Germany,1981): 0.78
- RadTrak(USA,1991): 0.68
- NRPB/SSI: 0.05
- Radopot: 0.59 and 0.05 (diskriminativni Rn/Tn)

Merna nesigurnost: Sezonske varijacije

- Dnevne i sezonske varijacije
- Merenje mora biti dovoljno dugo da se usrednje promene

Case study: Nacionalni program merenja radona:

Sezonski faktor (godina/grejna sezona(6 meseci)) ≈ 0.83

st. dev. ≈ 0.32

opseg: 0.52 - 1.4

Pojedinačna varijacija: 60%

Case study: Niška Banja

Sezonski faktor (godina/leto(3 meseca)) ≈ 2.7

st. dev. ≈ 1.2

opseg: 1.1 - 6.0

Pojedinačna varijacija : 2.3 puta

- pozeljno merenje preko cele godine
- „regionalni“ sezonski faktori
- Kuće za koje se primenjuje da pripadaju istoj distribuciji

Merna nesigurnost: Višegodišnje varijacije

- Objedinjena analiza (Darby):
  - 0.084 relativni rizik
  - 0.16 (korigovan na višegodipnju varijaciju)

Case study: 5 godina, Italija (Bochicchio,2009)

opseg varijacije radona: 3- 42%

Srednja varijacija: 14%

Case study: 10 godina, 98 objekata (Steck,2009)

Tipičan opseg varijacije: 24- 27%

Varijacija za pojedinačnu kuću: 3 - 110%

Smanjenje varijacije

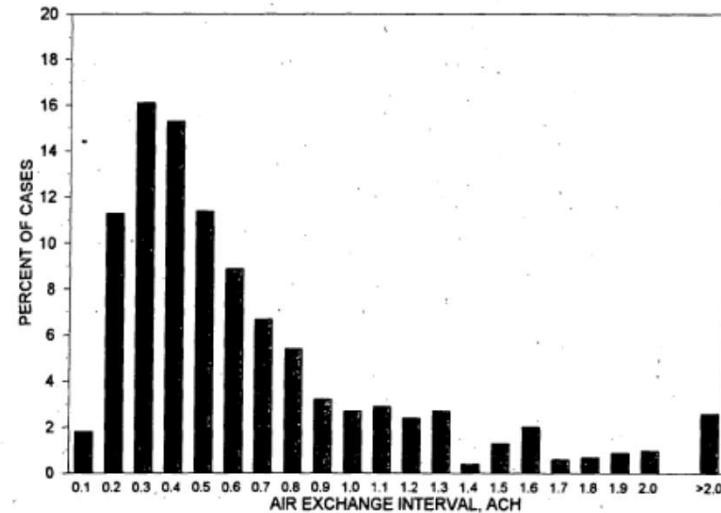
identifikovati objekte podložne velikoj varijaciji radona:

- Renovirane kuće
- Kuće koje se nalaze na ekstremnim klimatskim uslovima

Merna nesigurnost: Faktor ventilacije

- Varijacija: $0.2 - 2 \text{ h}^{-1}$
- GM: 0.63 h^{-1} .
- Sa forsiranom ventilacijom: $>10 \text{ h}^{-1}$

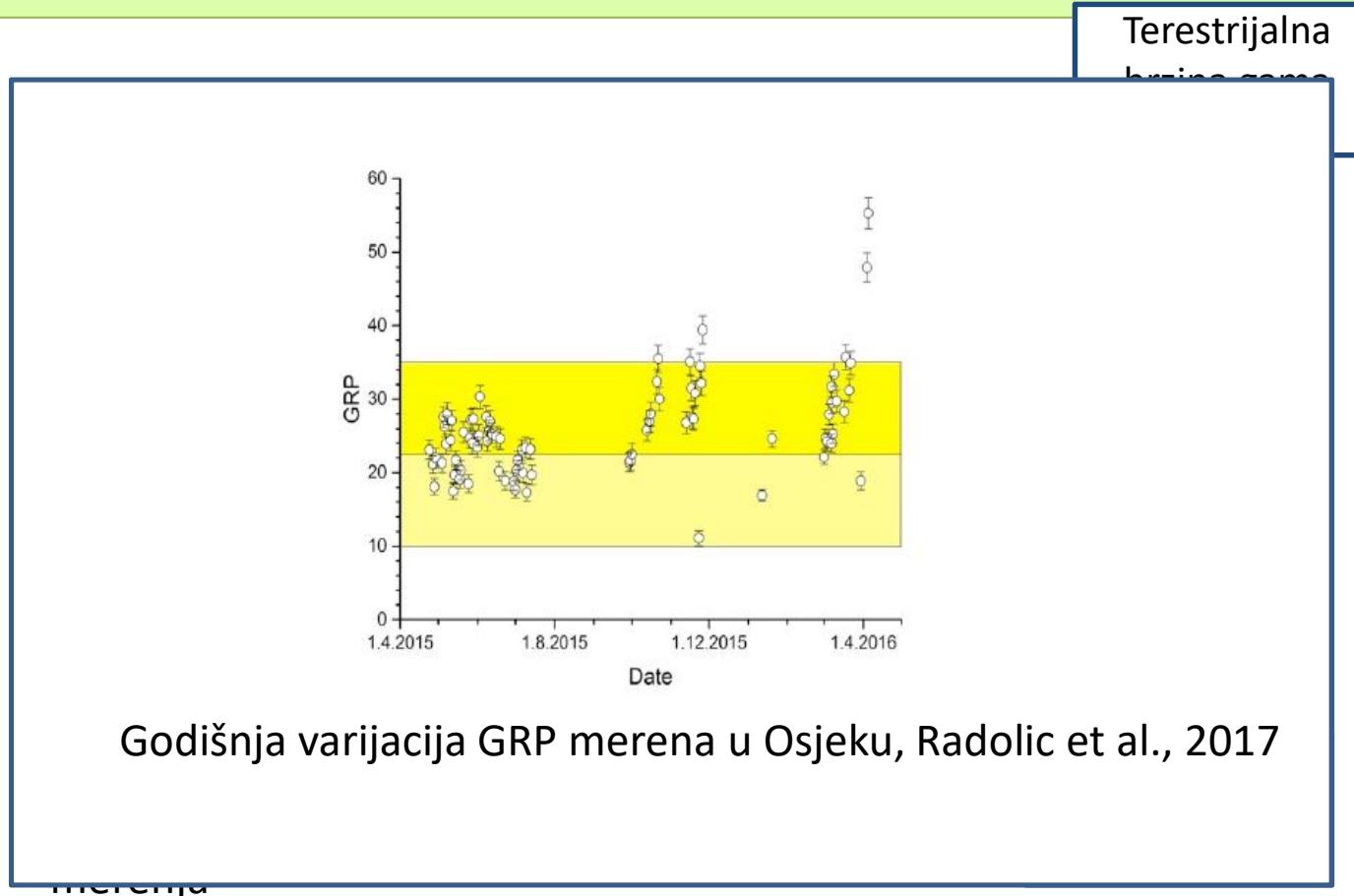
$$C(t) \propto \frac{1}{\lambda_v}$$

Posebno aktuelo u vreme povećanja energetske efikasnosti domova

Procena koncentracije radona: Proksi varijable

- U norveškim preporukama: proksi varijable se ne mogu koristiti za procenu da li je potrebno vršiti saniranje objekta od visoke koncentracije radona

Procena koncentracije radona: Proksi varijable

- Vrlo je teško ustanoviti vezu između GRP i srednje godišnje koncentracije radona

- vrsta objekta (ruralni, urbani, kuća, stan...), starost, spratnost, postojanje podruma
- kvalitet objekata (različit za različite regije, zavisnost od bogatstva regija)
- građevinski materijal, zaptivenost vrata/prozora (ventilacija)
- klimatski uslovi, životne navike (ventilacija)
- .....

- Vezu između GRP i koncentracije ^{226}Ra u zemlji: dodatni izvor nesigurnosti procene:

- faktor emanacije
- poroznost
- količine vode u zemljištu

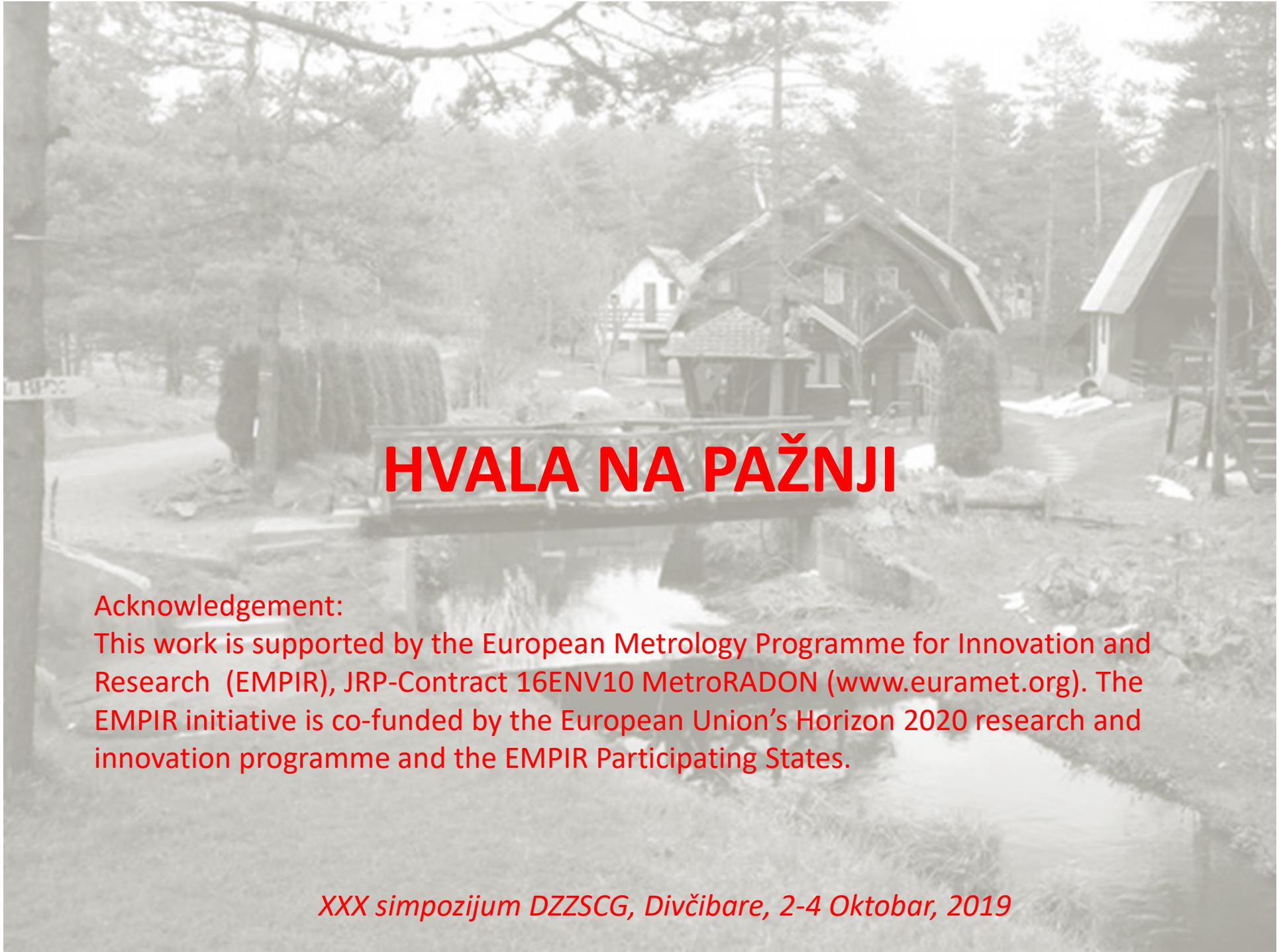
Nesigurnost klasifikacije u nekom regionu

Dodatni faktori koji utiču na nesigurnost klasifikacije

- definicija regiona (kvadratna ćelija određenih dimenzija npr 10 km X 10 km, geološki region, administrativni...);
- prava prostorna varijabilnost koncentracije radona;
- dizajn merne kampanje u regionu:
  - broj mernih tačaka,
  - reprezentativnost (vrsta uzorkovanja, varijabilnost tipova objekata, njihov kvalitet i korišćeni materijal);
- geološki podaci:
  - neodređenost geoloških mapa,
  - greška „pikselizacije“ odnosno problem rezolucije;
- statističke neodređenosti:
  - gustina mernih tačaka,
  - tipa pomoćnih promenljivih,
  - modela ekstrapolacije...

Smanjenje nesigurnosti pri klasifikaciji radonske zone

- koeficijent varijacije koncentracije radona opada sa korenom broja merenih lokacija (Friedmann, 2017)
- opada sa „fiksiranjem“ parametra koji utiču na disperziju koncentracije radona (Yarmoshenko, 2014)
  - fiksiranje geoloških faktora: GSD smanjuje za 1.3
  - geologija + građ. Materijal: GSD smanjuje za 1.7
  - geologija + materijal + životne navike: GSD 1.9

HVALA NA PAŽNJI

Acknowledgement:

This work is supported by the European Metrology Programme for Innovation and Research (EMPIR), JRP-Contract 16ENV10 MetroRADON (www.euramet.org). The EMPIR initiative is co-funded by the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme and the EMPIR Participating States.